

МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Бертман Дар'я, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0009-0003-0979-9357

e-mail: bertmandara4@gmail.com

Науковий керівник: Обелець Тетяна, к.е.н., доц., доцент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1553-5150

e-mail: obelectv@ukr.net

Прийняття управлінських рішень у процесі економічної діяльності підприємства ґрунтується на системному аналізі проблеми, формуванні альтернативних управлінських сценаріїв та обранні найкращої альтернативи, що з максимальною ефективністю реалізує мету управління. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень оптимальним вибором є використання методів економічного аналізу, які можуть поєднувати традиційні математичні прийоми з творчими підходами до прийняття рішень.

Традиційні методи економічного аналізу включають математичні способи обробки інформації: порівняння, групування, балансування, розрахунок відносних і середніх показників. Детермінований математичний аналіз дозволяє моделювати адитивні та мультиплікативні факторні системи, виконувати факторні розрахунки методом підстановок, індексів, інтегральним методом або через абсолютну та відносну різницю між факторами. Для прийняття виважених економічних рішень доцільно використовувати прийоми фінансової математики, що дозволяють аналізувати прості та складні відсотки й здійснювати дисконтування, та прийоми стохастичного аналізу з можливостями кореляції, регресійного, дисперсійного, компонентного або сучасного багатомірного факторного аналізу [1].

Найбільш повно описує процес функціонування підприємства економетрична модель, яка базується на багатомірному факторному аналізі. Це ефективний інструмент економічного аналізу для прийняття управлінських рішень. Економетричні моделі допомагають приймати виважені рішення, адже враховують показники внутрішньої діяльності та зовнішні впливи, що дозволяє створювати ймовірнісний прогноз розвитку подій. Такі моделі описують кореляційно-регресійний взаємозв'язок між економічними показниками через рівняння або систему рівнянь. Їх можна застосовувати для аналізу минулих подій (статистичний аналіз) або для прогнозування змін показників у майбутньому (динамічний аналіз). Точність динамічних моделей залежить від правильного врахування кореляції між факторами. Зважаючи на викладене вище, констатуємо, що в залежності від мети розрізняють економетричні моделі аналітичні або прогностичні [2].

Нестандартні управлінські рішення ґрунтуються на творчому мисленні та креативних підходах, коли складність завдання унеможлиблює алгоритмізацію управлінської діяльності. В умовах невизначеності економічні рішення, прийняті на основі виключно логічних прийомів та математичних розрахунків, можуть виявитися недоцільними. Нехтування стрімкими змінами економічного середовища, особливо під час криз, може призвести до збитків і банкрутства.

Залучення управління до процесу визначення альтернатив привносить суб'єктивність суджень, базованих на його уявленнях і цінностях. Ефективність рішень у нестабільних умовах залежить від інноваційності управління. Такі рішення зорієнтовані на багатокритеріальний аналіз, але акцент зміщується на суб'єктивне моделювання розвитку ситуації, відповідно до системи цінностей особи, що ухвалює рішення.

Метод економічного аналізу, який заснований на теорії ігор, найчастіше обирають при необхідності раціонального узгодження поведінки суб'єктів із розбіжностями в інтересах. Використання методів теорії ігор дозволяє вивчити формальні аспекти конфлікту, побудувати математичні моделі конфліктних ситуацій та, використовуючи методи аналізу моделей конфліктних ситуацій, сформулювати стратегії оптимальної поведінки в умовах конфлікту.

У ситуаціях з обмеженою вхідною інформацією, але з доступом до статистики минулих періодів та ефективного досвіду, на допомогу керівнику приходять методи економічного аналізу, засновані на теорії статистичних рішень. У кризових умовах для мінімізації кількості аргументів результуючої функції визначають функцію ризику, яка враховує невизначеність або протидію конкурентів. Найкраще рішення – те, що мінімізує ризик за обраним критерієм. Обумовлювати ступінь ризику можуть різні критерії. З одного боку, необхідно враховувати невизначеність стану природи та форсмажорні ситуації, а, з іншого, – цілеспрямовану протидію конкурентів. Рішення, пов'язані з невизначеністю та нестабільністю зазначених типів, можна визначати методами як теорії статистичних рішень так і теорії ігор [3].

Експертні методи передбачають ухвалення управлінських рішень на основі суб'єктивних тверджень визнаних експертів або їх колективної думки. Одним із найбільш відомих методів об'єднання індивідуальних поглядів на спосіб вирішення проблеми є голосування. Такий метод може бути реалізований, по-перше, через підрахунок простої більшості, коли перемогу одержує те твердження, яке схвалене максимальною кількістю залучених до голосування експертів. Іншими словами, переважна кількість експертів підтримала одне рішення (за різними правилами від «більше половини» голосів до одностайного голосування). По-друге, через правило відносної більшості, коли найкращою визнається альтернатива, яка набирає більше голосів у порівнянні з іншими. По-третє, вибір найкращої альтернативи може здійснюватися експертами через попарні порівняння за правилом більшості (правило Кондорсе), що застосовуються до пар однорідних критеріїв, а в результаті генеруються загальні пріоритети для ранжирування альтернатив методом аналізу ієрархій. Колективне рішення залежить від обраного правила голосування, оскільки за однакових вхідних даних результати можуть відрізнятися залежно від методу оцінювання [3].

Таким чином в умовах економічної нестабільності та недостатності інформації оптимальним є комплексне використання традиційних та креативно-евристичних методів економічного аналізу, що забезпечує прийняття оптимально вірних управлінських рішень на основі логіки та досвіду управлінців. Особливої актуальності в умовах сучасних викликів, пов'язаних із необхідністю обробки та інтерпретації великих масивів інформації, що генеруються бізнес-середовищем, набуває застосування економетричних методів і моделей, розробка яких є одним із ефективних інструментів економічного аналізу для прийняття управлінських рішень на підприємствах.

Література:

1. Косова Т. Д., Сухарев П. М., Вашенко Л. О. та ін. Організація і методика економічного аналізу. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 528 с.
2. Бегун С., Хомюк Н., & Подзізей О. (2024). Економетричні методи та моделі в прийнятті управлінських рішень в умовах цифрової трансформації. *Економіка та Суспільство*, (66). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-16>
3. Левіна-Костюк М.О., Мельничук О.І., Телічко Н.О. (2022). Методи прийняття управлінських рішень в умовах недостатньої інформації. *Економіка та Суспільство*. (43). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-40>